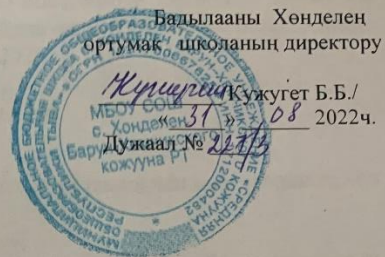

Муниципалдыг бюджеттиг ниити билигин
Барыын – Хемчик кожууннуң Хөнденең ортумак школазы

Чөпшээрээни өөредилге
талазы-биле
директорунун оралакчызы
«31» /Ооржак С.К./ 2022 ч

Төрээн (тыва) дыл

ажылчын программа

Дөрткү
класс

2022 – 2023 өөредилге чылы

(программаның хуусаазы)

Неделяда шагы – 2

Бүдүн чылда ниити шагы – 68

Донгак Азиана Анатольевна
(башкынын долу ады)

Хөнденең 2022ч

Тайылбыр бижиак

Программаны А.К. Ойдан-оол, Э.Д. Ондар, Н.Ч. Дамбаның тургусканы 1-4 класстарның тыва дылга Күрүне стандарды болгаш өөрөдилге программаларына база Тыва республиканың ниити өөрөдилгезиниң күрүне стандартының национал- девискээр кезээнге үндөзилеп тургускан. Тыва дыл ному А.К. Ойдан-оол, А.М. Белек-Баир 4 класс ниити оорөдилге черлеринге оорөдилге ному Кызыл – 2020.

Планныттыгган түңнелдер

Личностуг:

- торээн дылывыс харылзажырынын база мээ-медереливистиң шынарын коргүзериниң кол чөпсээ;
- торээн дыл национал культуравыстың кол болуушкуну;
- сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдың бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чөптүг ажыглап билири;
- торээн дылын улаштыр оорениринге сонuurгалын оттурары;
- аас болгаш бижимел чугаага дылдың уран-чечен аргаларын чөдимчелиг ажыглап билири.
- торээн дылын сайзырадырынга. ону кадагалап арттыларынга оореникчиниң бот кижилгези;

Метапредметтиг:

А) Регулятивтиг

- ооренип турар эртеминиң тема, болүк аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;
- башкының удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны күүседип ооренири;
- бот хыналданы, удур-дөдир хыналданы болгаш орфографтыг, пунктуациалыг частырыгларны тып билирин боттандырап.
- ооренген темазынга алган билиглерин түңнеп болгаш үнөлөп билирин боттандырап;
- аас болгаш бижимел чугааны дылдың негелдери-биле чогуур үезинде практика кырынга оскертип болгаш ажыглап билири.

Б) Билдилиг

- оорөдилге даалгаларын күүседип турар үеде хөрек ужурлуг медээлерни немелде номнар, статьялар болгаш энциклопедиялардан тып билири;
- бодунуң назы-харынга дүүштүр янзы-бүрү словарьларга, справочниктерге даянып билири;
- дылдың негелдерин күүседирде янзы-бүрү схемаларны, модельдерни, символ-демдектерни ажыглап билири;
- белен таблицаларны, схемаларны, сөзүглелдерни немээри;
- дылдың адырлары: үн, үжүк, сос тургузуу, чугаа кезээ, домак кезигүнү, бодүүн домак дугайында алган билиглерин деңнеп, болүктөп, тып, ажыглап билири;
- алган билиглерин план болгаш таблица дузазы-биле системажыдып, болүктөп, түңнеп билири;
- сөстө орфограммаларны янзы-бүрү аргалар-биле хынап билири;
- номчаан сөзүглелдериниң кол утказын ылгап үндүрөри;
- бодунуң чугаазын тода болгаш билдингир кылдыр дыңнакчыга дамчыдып билири;
- библиотека болгаш Интернет дузазы-биле хөрек билиглерни тып, ажыглап билири;
- аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медерелдии-биле тургузуп билири;
- болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып дамчыдып билири;
- алган медээлерни сайгарып, критикалап билири.

Коммуникативтиг:

- аас чугаага диологту ажыглап билири;
- аңгы-аңгы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чаңгыс аай түңнелге келиринге ооредири;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чаңчыгары;
- билдинмес чүүлдеринге айтырыгларны салып билири;
- коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдың аргаларын чедимчелиг ажыглаары;
- коммуникативтиг сорулгаларны дыңнакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медеглеп чедирери;

Предметтиг:

- ооренген чугаа кезектерин адап билири;
- состүн уткалыг кезектерин аңгылап билири;
- практика кырынга билиглерин ажыглап билири;
- үннер болгаш үжүктөрү, ажык болгаш ажык эвес үннерни;
- кыска, узадыр база ок-биле адаар ажык үннерни, күштүг база кошкак эжеш болгаш эжеш эвес (дүлөй болгаш ыткыр) ажык эвес үннерни;
- ажык эвес үннернин дүлөй болгаш ыткырын;
- чуве аттарын, демдек аттарын, кылыг состерин, сан аттарын (түң болгаш дугаар), арынның ат оруннарын;
- эвилелдер болгаш артынчыларны;
- дазыл, чогаадылга болгаш оскертилге кожумактарын;
- домактың чугула кежигүннерин (кол сос биле соглекчини), ийиги черге кежигүннерин (аңгылавайн);
- чаңгыс аймак кежигүннерлиг бодүүн домактарны;
- уругларга билдингир чогаалдарның аттарын;
- чугаалаар сорулгазының аайы-биле домактарны үн аянын барымдаалап аңгылаары;
- чуве аттарын тургузуунун аайы-биле сайгарары (хойнүң санының болгаш падеж кожумактарын аңгылаары);
- бодүүн домактарда кол сос болгаш соглекчини, сос каттыжышкыннарын база чаңгыс аймак кежигүннерни тодарадыры;
- ооренгени орфограммалар кирген 75-80 хире состүг созүглелди дыңнап тургаш, тода бижири;
- домак эгезинге база хуу аттарга улуг үжүктү бижири;
- сос иштинге ажык эвес үннерниң үжүктөрүн дакпырлап бижири;
- сс эгезинге **т-д, п-б** бижири;
- чаңчыл нзугаар дүлөй т бижиир состерни;
- **-дыр, -дир, -тыр, -тир, -ла, -ле ...** дээн чижектиг артынчыларның шын бижилгези;
- дефистеп бижиир нарын состерни;
- домак соолүнге улуг сек, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектерин салыры;
- чаңгыс аймак кежигүннерни чартык сек-биле аңгылаары.

Тыва дыл программазынын тургузуу

№	Эгелернин аттары	Шактар хуваалдазы	Допчузу
1	Катаптаашкын	6 ш	Домак. Домактын чугула болгаш ийиги черге кижигүннери. Домакта сөстөрнүн харылзаазы. Домактын сөөлүнгө бижик демдектери. Сөзүглел. Сөзүглелдин янзылары (тоожуушкун, чурумал, угаап бодаашкын). Үннер болгаш үжүктөр. Слог. Ажык эвес үннерни дакпырлап бижири. Күштүг болгаш кошкак ажык эвес үннер. Сөс тургузуу. Чогаадлыг, өскертилге кожумактары. Дефистеп бижиир нарын сөстөр.
2	Домак	12 ш	Домактын чугула болгаш ийиги черге кижигүннери (катаптаашкын). Ийи бөдүүн домактан тургустунган чагырышпаан нарын домак (ниити таныжылга). Эвилел чок болгаш <i>а, ынчалза-даа, болгаш, биле</i> деп эвилелдер-биле каттышкан чаңгыс аймак кижигүннерлиг домактар. Санаар үн аяны. Эвилелдер чок (санаар үн аяны-биле каттышкан) база <i>болгаш, а, ынчалза-даа, биле</i> деп эвилелдер-биле каттышкан чаңгыс аймак кижигүннерлиг домактарга бижик демдектери. Диалог болгаш дорт чугаалыг домактарны оларга бижик демдектерин салганын хайгаараары. Адалга дугайында ниити билиг. Сөзүглел – харылзаалыг чугаа дугайында алган билиглерин түңнөп быжыглаары: темазы болгаш кол бодалы, сөзүглелдин кезектери, кезек бүрүзүнде домактарның утка талазы-биле харылзаазы, сөзүглелдин планы. Сөзүглелдин янзылары: тоожуушкун, чурумал, угаап бодаашкын (кол демдектери-биле таныжылга).
3	Чүве ады	9 ш	Хөйнүн санында чүве аттарының падежтерге өскерлири. Чүве адының хамаарылга хевири (ниити таныжылга). Орус дылдан үлегерлеп алган сөстөрнүн падежтерге өскерлири. Оларның шын бижилгеzi. Хуу болгаш ниити чүве аттары (ниити таныжылга) Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг чүве аттарын таарыштыр шилип билири.
4	Демдек ады	5 ш	Укталбаан болгаш укталган демдек аттары.

			Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг демдек аттарын таарыштыр шилип алыры. Демдек аттарын шын бижири. Дорт болгаш көжүргөн уткалыг демдек аттарын ажыглаары.
5	Сан ады	3 ш	Сан ады, ооң утказы, айтырыглары. Түң болгаш дугаар сан аттары. Сан аттарын чүве аттары-биле кады ажыглаары. Түң болгаш дугаар сан аттарын чугаага ажыглап билири.
6	Ат орну	6 ш	Ат орну, ооң утказы. Арынның ат оруннары болгаш оларның падежтерге өскерлири. Ат оруннарын чугаага ажыглап билири.
7	Кылыг сөзү	12 ш	- Кылыг сөзүнүн эге хевиринин дугайында ниити билиг. Кылыг сөзүннүң арыннарга, үелерге болгаш саннарга өскерлири. Кылыг сөстөрүн шын бижири. - Кылыг сөзүнүн дужаал база даар хевирлерин практика кырынга ажыглап билири. - Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг кылыг сөстөрүн шын бижири, ажыглап билири. - Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг кылыг сөстөрүн шилип билири. - Бодалды илередирде эң-не тааржыр кылыг сөзүн шилири. Харылзаалыг чугаага кылыг сөстөрүнүн чангыс аай ажыглаарын чайладыры.
8	Наречие	4 ш	Наречие – өскерилбес чугаа кезээ. Утказы болгаш айтырыглары. Чугаага хереглели. Эң хереглеттингир үениң, туруштуң дээш өске-даа бөлүктөрнүн наречиелерин чугаага ажыглаары (кыжын, дүүн, удавас, өрү, кежилдир, ыткылаштыр дээш о.ө).
9	Катаптаашкын	11 ш	Домак. Сөс. Сөстүң тургузуу. Кошкак ыыткыр болгаш кошкак дүлөй ажык эвес үннерни шын бижири. Чугаа кезектери.
	Шупту	68 ш	

Тыва дылдың календарь-тематиктиг планы

№	Кичээлдің темазы	Шагы	Онаалга	Хүнү		Капсырылга
				план	факт	
Катаптаашкын 6 ш						
1	Фонетика. Үннер болгаш үжүктөр. Слог.	1	Мерг 9			
2	Ажык эвес үннерни дакпырлап бижири.	1	Мерг 18			
3	Күштүг болгаш кошкак ажык эвес үннер.	1	Мергежилге 31			
4	Домак	1	Мергежилге 37дурум арын 24			
5	Сөзүглел	1	Карточка биле ажыл арын 27			
6	Диктант «Чараа-чечен».	1	Дүрүмнерни катаптаар			
Домак-12ш.						
7	Частырыглар-биле ажыл. Домак	1	Карточка биле ажыл			
8	Бодуун домак Нарын домак.	1	Мергежилге77, 82			
9	Чангыс аймак кежигуннерлиг домактар.	1	Мергежилге 90			
10	Чангыс аймак кежигуннернин холбажыр аргалары.	1	Мергежилге 108,110			
11	Дорт чугаалыг домактар.	1	Дурум ар51 Мергежилге 118			
12	Диалог. Адалга	1	Мергежилге 125, 131			
13, 14	Сос тургузуу. Кожумактар.Чогаадылга,	2	Карточка – биле ажыл Мергежилге			

	оскертилге кожумактары		153,173			
15,	Хыналда диктант	1				
16	Частырыглар- биле ажыл. Дефистеп бижиир нарын состер.	1	Мергежилге185			
17	Сос тургузуу. Дазыл	1	Мергежилге 198			
18	Чугаа сайзырадылгазы. Эдертиг «Арыгга хонган».	1				
Чуве ады- 9 ш.						
19	Чуве адынын утказы болгаш харыылаар айтырыглары.	1	Мергежилге 211,214			
20	Чуве адынын падежтерге оскерлири. Чангыстын саны Адаарынын падежи	1	Дурум арын 90, Мергежилге223			
21	Хамаарыштыларынын. Бээринин, падежи	1	Мергежилге230,237			
22	Онаарынын, турарынын падежтери	1	Мергежилге240, 245			
23	Үнеринин, углаарынын падежи	1	Карточка – биле ажыл			
24	Хойнун санында чуве аттарынын падежтерге оскерлири.	1	Мергежилге 260			
25	Чуве адынын хамаарылга хевири.		Мергежилге 266			
26	Орус дылдан улегерлеп алган состернин падежтерге оскерлири.	1	Карточка – биле ажыл, Мергежилге277			
27	Диктант	1				
Демдек ады – 5 ш						
28	Частырыглар – биле ажыл. Демдек адынын утказы болгаш харыылаар	1	Мергежилге289			

	айтырыглары.					
29	Укталбаан болгаш укталган демдек аттары.	1	Мергежилге294			
30	Удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттары.	1	Мергежилге308			
31	Хыналда диктант «Мээн глобузум».	1				
32	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.	1	Мергежилге311			
Сан ады-3шак						
33	Сан адынын утказы болгаш айтырыглары.	1	Мергежилге 315			
34	Тун болгаш дугаар сан аттары.	1	Карточка – биле ажыл			
35	Сан ады. Катаптаашкын.	1	Чогаадыкчы ажыл			
Ат орну -6 ш						
36	Ат орнунун дугайында ниити билиг.Арыннын ат оруннары	1	Мергежилге 322			
37	Ат орнунун арыннары болгаш саны.	1	Дурум арын 136, карточка – биле ажыл			
38	Арыннын ат оруннарынын падежтерге оскерлири.	1	Мергежилге329			
39	Арыннын ат оруннарынын падежтерге оскерлири. Морфологтут сайгарылга	1	Морфологтут сайгарылга			
40	Ат оруннарынга катаптаашкын.. Карточкалар-биле ажыл	1	Карточкалар-биле ажыл			
41	Хыналда диктант. «Сээн школан».	1				
Кылыг созу- 12 ш.						
42	Частырыглар-биле ажыл. Кылыг созунун	1	Мергежилге339			

	дугайында ниити билиг.					
43	Кылыг созунун уелерге, арыннарга болгаш саннарга оскерлири.	1	Мергежилге345			
44	Кылыг созунун амгы уези.	1	Мергежилге350			
45	Кылыг созунун эрткен уези.	1	Мергежилге355			
46	Кылыг созунун келир уези.	1	Мергежилге 364			
47	Чугаа сайзырадылгазы. Чогаадыг.»Ава дээрге алдын», «Ог-булевис байырлалдары», Хоочуннарга дуза»	1	Мергежилге361			
48	Частырыглар-биле ажыл. Кылыг созунун дужаал хевири.	1	Мергежилге 372			
49	Кылыг созунун даар хевири.	1	Мергежилге376			
50	Чугаа сайзырадылгазы. Эдертиг. “Адыг оглу».	1				
51	Кылыг созунун дугайында алган билиглерины быжыглаары. Морфологтуг сайгарылга.	1	Мергежилге385			
52	Сагындырыглыг диктант. «Куску чуртка». Кылыг созунге катаптаашкын.	1				
53	Частырыглар-биле ажыл. Кылыг созунге катаптаашкын.	1	Карточка – биле ажыл			
Наречие-4ш.						
54	Наречие дугайында билиг.	1	Мергежилге393			
55	Наречиеге быжыглаашкын.	1	Мергежилге396			
56	Хыналда диктант «Чазый ыт»	1				

57	Частырыглар-биле ажыл	1	Наречиени сайгарары			
Чыл төнчүзүнде катаптаашкын – 11 ш						
58	Домак. Нарын домак.	1	Айтырыгларга – хары арын 168-169			
59	Домактын чугула болгаш ийиги черге кижигуннери.	1	Мергежилге402			
60	Чангыс аймак кижигуннерлиг домактар	1	Мергежилге398			
61	Дорт чугаалыг домактар.	1				
62	Чугаа сайзырадылгазы. Чогаадыг. «Хемге».	1	Мергежилге403			
63	Сос. Состун тургузуу.	1	Мергежилге409, 412			
64	Кошкак ыткыр болгаш кошкак дулей ажык эвес уннерни шын бижири	1	Мергежилге416			
65,66,	Чугаа кезектери ,	3	Карточка – биле ажыл, Мергежилге425, 432,440			
67	Хыналда диктант” Чайын арыгга”	1	Мергежилге447			
68	Частырыглар биле ажыл Ниити катаптаашкын	1	Чайгы онаалгалар. Мергежилге448			

Ажылчын программаның эдилгелери

Класс	Теманын ады	Ай, хуну (план)	чылдагааны	Шын эрттирген хүнү

ПРОШНУРОВАНО, ПРОНУМЕРОВАНО
И СКРЕПЛЕНО ПЕЧАТЬЮ

СТРАНИЦ

« 21 » 08 2022 года

Директор школы: Мухомов

Мухомов Б.В.

